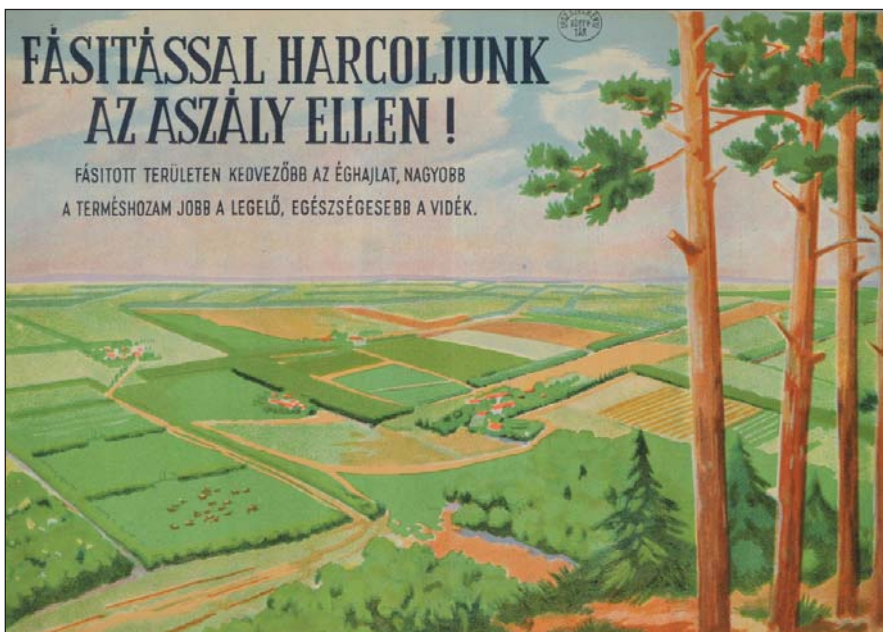

Az „országfásítás” éghajlati vonatkozásai tudománytörténeti visszatekintésben

Dr. Jankó Ferenc – adjunktus, NyME Közgazdaságtudományi Kar

Az erdészszakma méltán büszke a 20. században, különösen annak második felében véghezvitt „országfásítási” eredményekre, amelyek révén jelentősen bővült hazánk erdővel borított területeinek aránya. Írásomban az 1949-ben induló és az 1950-es években fellendülő nagyarányú fásítás sajátos tudománytörténeti összefüggéseit szeretném röviden felidézni. Ezek talán kevésbé ismertek, szemben a történelmi szituációval, politikai motívációkkal, szakmai kérdésekkel (pl. Madas, 1953; Danszky, 1955; Magyar, 1961; Fekete, 1962; Oroszi, 1990, 1999). Végig szem előtt tartva azt, hogy az erdők, az erdőtelepítések lehetséges kedvező szerepe az éghajlatváltozás kezelésének vonatkozásában nagyon is időszerű téma.

Az országfásítás nem érhető meg azon viták ismerete nélkül, amelyek korábbi előzmények után a kibontakozó árvízvédelmi munkálatok, illetve az 1863. évi aszály kapcsán indultak meg, és átmeneti lanyhulást követően a Kaán Károly nevével fémjelzett Alföldfásítási program idején jutottak tetőpontjukra. E viták alapvetően két kérdésre fóku-

Fásítással harcoljunk az aszály ellen! Koch Ernőné plakátja 1952-ből. Országos Széchenyi Könyvtár

száltak: 1. Lehetséges-e erdőtelepítéssel megnövelni egy terület csapadékát, illetve tágabban, hogyan és milyen lépésekben módosítható az éghajlat az erdők telepítése révén? 2. Módosította-e az Alföld éghajlatát az árvízmentesítés? A viták különböző szemléletű összefog-

lalását adja pl. Oroszi (1990), Antal (1997) és erre legutóbb jelen sorok írója is kísérletet tett (Jankó, 2013).

A második világháború idejére a vita némileg nyugvópontra jutott, miután főképp a meteorológusok (Réthly Antal, Róna Zsigmond, Bacsó Nándor, Berkes Zoltán stb.) sikeresen cáfolták meg azokat az érveket, amelyek az erdők esőkeltését vagy az árvízmentesítés kiszárító hatását igyekeztek bizonygatni. Az 1950-es években induló országfásítás kapcsán születő újabb meteorológiai vagy erdészeti témájú írások viszont a szovjet tudomány eredményei és a „nagy természetátalakítás” törekvései előtt fejet hajtva újragondolták az erdők lehetséges éghajlati hatásait, s többen ismét az erdők csapadéknövelő, aszályvédő, továbbá terméseredményeket javító hatása mellett érveltek (Wittner, 1950; Takács, 1951; Héder, 1952; Kakas, 1952; Lány, 1952; Dési, 1953; Toma, 1953; Kulin, 1953; Roller, 1953; Batta, 1954). Figyelemre méltó, hogy a korábban eltérő nézeteket vallók is igazodni kényszerültek a sajátos tudományos-politikai légkör elvárásaihoz (Bacsó, 1951; Bacsó et al. 1953; Berkes, 1953;).

Néhány jellemző mondat az írásokból:

Ültess fát – barcolj az aszály ellen! Nyári János plakátja 1951-ből. Országos Széchenyi Könyvtár

„a Párt irányításával a szocialista állam és a szovjet tudomány legyőzi a mostoha természetet” Bacsó, 1951, p. 84

„A mezővédő erdősávok és más erdőségek telepítése, a rövid idő alatt világhírnévre szert tett sztálini természetátalakító terv és következményei, a hallatlan méretű mesterséges víztárolók felülete [...] és öntözőművek létesítése, ország nagyságú sivatagok eltűnése, mindmind olyan beavatkozások, amelyek nemcsak a táj földrajzi jellegét változtatják meg gyökeresen, nemcsak az érintett területek helyi időjárására lesznek kihatással, hanem változást okoznak a szomszédos területek eddigi szokásos időjárásában is.” Takács, 1951, p. 38

„A szovjet kutatók azt is kiszámították, hogy az erdősítési tervek befejezése után még a nagytér-éghajlat is meg fog változni a Szovjetunió déli részén” Berkes, 1953, p. 54

Voltak természetesen mérsékeltebb állásfoglalások is a korszak írásaiban, majd az 50-es évek végére, a 60-as évek elejére mondhatni az egész szakma álláspontja a korábbiakhoz rendeződött vissza, nem túldimenzionálva az erdők éghajlati hatását (pl. Bacsó, 1959; Magyar, 1961). A korszak tehát a tudománynépszerűsítő írásoktól a szakcikkéig igen színes irodalmat produkált, s érdekes „színfoltként” utalhatunk a kor sajátos propagandaeszközeire, a plakátokra is, amelyek esetében az éghajlati érvelés szintén tetten érhető.

Irodalom

Antal E. 1997: A Tisza szabályozásának éghajlatmódosító szerepe. Vízügyi Közlemények 79. 1. pp. 26–45.

A fásítás – országépítés. Koch Ernőné plakátja 1952-ből. Országos Széchényi Könyvtár

Bacsó N. 1951: Az alföldi erdősávok tövében. In: Takács L. (szerk.): Az időjárás és az ember. Országos Meteorológiai Intézet, Budapest pp. 83–86

Bacsó N.–Kakas J.–Takács L. 1953: Magyarország éghajlata. Országos Meteorológiai Szolgálat, Budapest

Bacsó N. 1959: Magyarország éghajlata. Akadémiai Kiadó, Budapest

Batta E. 1954: Az erdő éghajlata. In: Takács L. (szerk.). A levegőtenger partvidékén. Országos Meteorológiai Intézet, Budapest pp. 51–67.

Berkes Z. 1953: Éghajlatváltozás – éghajlat-ingadozás? Országos Meteorológiai Intézet Kis Népszerű Kiadványa 3., Budapest

Danszky I. 1955: Az erdőtelepítés és fásítás tíz éve. Az erdő 4. (90.) 4. pp. 152–157.

Dési F. 1953: Több erdő – több csapadék. In: Takács L. (szerk.): Éghajlatunk erdőn, mezőn, üzemekben. Országos Meteorológiai Intézet, Budapest pp. 232–235.

Fekete Gy. 1962: A fásítás tíz éve. Az erdő. – 11. (97.) 12. pp. 547–554.

Héder I. 1952: Vezérfonal „Sok fa, több nedvesség (A fásítás jelentősége).” C. Előadásához – Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest 28 p.

Jankó F. 2013: Elfeledett viták az alföldi erdősítés és vízrendezés éghajlati hatásairól. Földrajzi Közlemények 137. 1. pp. 51–63.

Kakas J. 1952: Erdősítés, éghajlatmódosítás. In: Kakas J. (szerk.) 1952. Felhők fölött – felhők alatt. Országos Meteorológiai Intézet, Budapest pp. 156–160.

Kulin I. 1953: A meteorológia a mezőgazdaságban. In: Takács L. (szerk.): Éghajlatunk erdőn, mezőn, üzemekben. Országos Meteorológiai Intézet, Budapest pp. 128–139.

Lády G. 1952: Országfásítás. Mezővédő erdősávok telepítése és egyéb fásítási feladataink. – Mezőgazdasági Kiskönyvtár, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest 171 p.

Madas L. 1953: Fásítás a népi demokratikus országokban. Az erdő 2. (88.) 3. pp. 205–211.

Magyar P. 1961: Alföldfásítás. I.–II. – Akadémiai Kiadó, Budapest

Oroszi S. 1990: Az alföldfásítás a két világháború között Magyarországon. – Erdészettörténeti Közlemények I. Országos Erdészeti Egyesület, Budapest–Szolnok 150 p.

Oroszi S. 1999: Ötven éve fogadták el az országfásítás tervét. Erdészeti Lapok 134. 7–8. p. 220.

Roller K. 1953: Természetátalakítás. In: Botvay K.: Az általános meteorológia, időjárás és éghajlat alapjai. – Jegyzet, Erdőmérnöki Főiskola, Sopron pp. 264–273.

Takács L. 1951: Mitől függ az időjárás? In: Takács L. (szerk.): Az időjárás és az ember. Országos Meteorológiai Intézet, Budapest pp. 36–39

Toma Á. 1953: Erdőgazdaság és természetátalakító fásítás Magyarországon. – Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest 152 p.

Wittner F. 1950: Az erdő és az éghajlat. Időjárás 54. 9–10. pp. 291–293.

A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

Fásítsuk hazánkat. Nyári János plakátja 1952-ből. Országos Széchényi Könyvtár